

УДК 336.763

Вавдіюк Н. С., д.е.н., професор,

Бондарук Х. В.

Луцький національний технічний університет

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті визначено методи оцінки економічної безпеки підприємства. Виявлено, що підприємства використовують ресурсний, індикативний, ризико-орієнтований та ін. підходи. З використанням положень наведених підходів здійснено оцінку рівня економічної безпеки підприємства за ресурсним підходом, відповідно до якого виокремлено внутрішній та зовнішній потенціал функціонування підприємства; за індикативним методом здійснено порівняння фактичних і порогових значень показників, відповідно до ризик-орієнтованого підходу охарактеризовано стани ризику, загрози чи небезпеки діяльності. Трансформовано кількісні показники проаналізованого внутрішнього та зовнішнього потенціалу підприємства у якісні характеристики стану безпеки, ризику, загрози та небезпеки. Сформовано матрицю вибору стратегічних альтернатив за рівнем економічної безпеки підприємства А за методом ADL/LC. Визначено показник RONA, який дозволяє визначити рівень реінвестування з внутрішнього перерозподілу чистого прибутку з метою забезпечення стратегії економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, індикатори безпеки, методи оцінки.

Vavdiyuk N., Bondaruk H.

STRATEGIC ANALYSIS OF THE LEVEL OF ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE

The article defines the methods for assessing the economic security of an enterprise. It was found that enterprises use resource, indicative, risk-oriented, etc. approaches. Using the provisions of the above approaches, an assessment was made of the level of economic security of the enterprise by the resource approach, according to which the internal and external potentials of the operation of the enterprise were identified; according to the indicative method, the comparison of actual and threshold values of indicators, according to the risk-oriented approach, describes the states of risk, threat or danger of activity.

Вавдіюк Н. С., Бондарук Х. В.

It has been established that for the assessment of the level of economic security of the enterprise, an appropriate tool is needed. Determining the integral value of the economic security index of an enterprise should meet the following conditions: the availability of clear indicators of economic security; the comparability of different estimates of the level of economic security of one enterprise, as well as competitor enterprises; the simplicity and affordability of the calculation method based on the credentials, the determination of the value of the company's security status is based on the standardization of the indicators, reduced to one, a comparative form from 0 to 1. For the standardization of the indicators we will distinguish between: stimulants and destimulants; division into risk states, threats or hazards will be carried out in accordance with the proportions of «gold crossing», the content of which is in the proportional relation close to 0,618:0,382; definition of the integral index of economic security of the enterprise to carry out through the calculation of the arithmetic mean.

Quantitative indicators of the analyzed internal and external potential of the enterprise were transformed into qualitative characteristics of the state of safety, risk, threat and danger. The matrix of strategic alternatives choice for the level of economic security of the enterprise A by the ADL / LC method is formed. The RONA indicator is determined, which allows determining the level of reinvestment from the internal redistribution of net profit in order to provide a strategy of economic security of the enterprise.

Key words: economic safety of the enterprise, safety indicators, methods of evaluation

Вавдюк Н. С., Бондарук К. В.

СТРАТЕГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ УРОВНЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье определены методы оценки экономической безопасности предприятия. Выявлено, что предприятия используют ресурсный, индикативный, риск-ориентированный и др. подходы. С использованием положений приведенных подходов осуществлено оценку уровня экономической безопасности предприятия за ресурсным подходом, согласно которому выделены внутренний и внешний потенциал функционирования предприятия; за индикативным методом проведено сравнение фактических и пороговых значений показателей, в соответствии с риск-ориентированного подхода охарактеризованы состояния риска, угрозы или опасности деятельности предприятия. Трансформированы количественные показатели проанализированного внутреннего и внешнего потенциала предприятия в качественные характеристики состояния безопасности, риска, угрозы и опасности. Сформирован матрицу выбора стратегических альтернатив по уровню экономической безопасности предприятия А по методу ADL / LC. Определены показатель RONA, который позволяет определить уровень реинвестирования с внутреннего перераспределения чистой прибыли с целью обеспечения стратегии экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, индикаторы безопасности, методы оценки

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Нині суб'єкти підприємницької діяльності функціонують в умовах ринкової економіки, яка характеризується як позитивних, так і негативним впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Залежно від величини впливу таких факторів підприємства змушені формувати стратегії і тактики виживання, адаптації чи розвитку бізнесу.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження економічної безпеки підприємства вітчизняних та зарубіжних науковців здійснювали Г. Ляной, О. Ареф'єва, І. Бінько, Н. Вавдінок, М. Войнаренко, В. Гесць, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, Т. Косянчук, Т. Кузенко, В. Микитенко, В. Мунтіян та ін. З метою розвитку теорії економічної безпеки значна увага приділяється методам оцінювання на національному рівні, але на рівні підприємства не вироблено єдиного комплексного методичного підходу до оцінки та аналізу.

Цілі статті полягають у формуванні комплексного підходу до оцінки рівня економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для визначення рівня економічної безпеки підприємства використовують ресурсний, індикативний, ризико-орієнтований та ін. підходи. З використанням положень наведених підходів здійснимо оцінку рівня економічної безпеки підприємства за ресурсним підходом, відповідно до якого виокремимо внутрішній та зовнішній потенціал функціонування підприємства, за індикативним методом здійснимо порівняння фактичних і порогових значень показників, відповідно до ризик орієнтованого підходу виокремимо стани ризику, загрози чи небезпеки діяльності.

Відповідно для оцінювання рівня економічної безпеки підприємства потрібен відповідний інструментарій. Визначення інтегрального значення показника економічної безпеки підприємства повинно задовольняти таким умовам [1, с. 241]:

- наявність чітких індикаторів економічної безпеки;

- зіставність різночасових оцінок рівня економічної безпеки одного підприємства, а також підприємств-конкурентів;
- простота і доступність методики розрахунку, яка ґрунтується на облікових даних, визначення величини стану безпеки підприємства ґрунтується на стандартизації показників, зведені їх до одного, співвимірного вигляду від 0 до 1. Для стандартизації показників вирізнятимемо: стимулятори та де стимулятори;;
- поділ на стани ризику, загрози чи небезпеки здійснимо відповідно до пропорцій «злого перетину», зміст якого полягає у пропорційному відношенні, близькому до 0,618:0,382;
- визначення інтегрального показника економічної безпеки підприємства здійснювати через розрахунок середньоарифметичної оцінки.

Розрахуємо показники економічної безпеки умовного приватного підприємства «А» за внутрішнім потенціалом, який охоплюватиме матеріальні, нематеріальні, трудові та фінансові ресурси. Внутрішній потенціал підприємства можна охарактеризувати наступними основними критеріями:

- здібність кадрів використовувати ресурси, вміння розпоряджатися ресурсами підприємства;
- обсяг ресурсів, як залучених, так і тільки що підготовлених до використання на виробництві;
- формою підприємства і відповідною організаційною структурою підприємства.

Ефективність діяльності підприємства, а також рівень його економічної безпеки значною мірою залежить від якості системи управління його кадровою безпекою, яка оцінює здатність підприємства запобігати ризикам і загрозам організації праці, персоналу, трудовим відносинам в цілому.

Кадрова безпека є основним фактором забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємства «А» (табл. 1).

За проведеними розрахунками рівень кадрової безпеки підприємства протягом досліджуваних років є безпечним, що свідчить про ефективну кадрову політику підприємства «А».

При дослідженні внутрішнього потенціалу підприємства необхідно дослідити техніко-технологічну складову безпеки. Для виявлення стану даної безпеки необхідно проаналізувати стан ефективності використання основних засобів в табл. 2.

Таблиця 1

Показників кадрової безпеки підприємства «А»
у 2015–2016 рр. *

Назва показника	Значення показника			Стандартизований показник		Стан безпеки підприємства
	Нормативне значення	2015 рік	2016 рік	2015 рік	2016 рік	
Середньорічний виробіток на одного працівника, тис грн/ особу	>1000	1123,6	1883,4	1	1	Безпека
Коефіцієнт фізичного старіння кадрів	<0,25	0,07	0,07	1	1	Безпека
Фондоозброність	>139	446,29	605,43	1	1	Безпека
Інтегральний показник	X	X	X	1	1	Безпека

* складено авторами

Таблиця 2

Показники техніко-технологічної безпеки
підприємства «А» у 2015–2016 рр. *

Назва показника	Нормативне значення	Значення показника		Стандартизований показник		Стан безпеки підприємства
		2015 рік	2016 рік	2015 рік	2016 рік	
Фондовіддача	>1	2,52	3,11	1	1	Безпека
Фондомісткість	<1	0,4	0,32	1	1	Безпека
Фондоозброність, тис грн/особу	>520	446,29	605,43	0,86	1	Безпека
Технічна озброність праці, тис грн/особу	>430	293,79	561	0,68	1	Безпека
Коефіцієнт оновлення основних фондів (п. 4/п. 1.2)	>0,1	0,096	0,369	0,96	1	Безпека
Коефіцієнт придатності основних засобів	>0,5	0,596	0,709	1	1	Безпека
Коефіцієнт зносу основних засобів	>0,3	0,404	0,291	1	0,97	Безпека
Інтегральний показник	X	X	X	0,93	1,00	Безпека

* складено авторами

Отже, підприємство «А» має високий рівень виробничо-технічної бази і знаходиться у безпеці, оскільки вартість основних засобів зростає, в результаті зростають показники фондовіддачі та

зменшуються показники фондомісткості, що є позитивним фактором діяльності підприємства.

Одним із основних напрямів організації економічної безпеки підприємства є фінансова складова. Для того, щоб зрозуміти чи ефективно працює підприємство «А» та чи знаходиться воно у фінансовій безпеці, необхідні нормативні значення показників безпеки, які наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Показники оцінки фінансової безпеки
підприємства А у 2015–2016 рр. *

Показники	Роки		Абсолютне відхилення		Нормативні значення
	2015 рік	2016 рік	2015/2014	2016/2015	
Коефіцієнт автономії	0,988	0,839	0,002	-0,149	>0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	0,012	1,192	-0,002	1,180	<2,0
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	1,414	0,737	-0,077	-0,677	>0,4
Коефіцієнти забезпеченості оборотних коштів власними оборотними коштами	0,983	0,74	0,004	-0,243	>0,1
Коефіцієнт співвідношення власного і залученого капіталу (коефіцієнт фінансової стійкості)	82,424	5,22	10,169	-77,204	>1,0
Коефіцієнт співвідношення залученого і власного капіталу (коефіцієнт фінансового ризику; фінансування)	0,012	0,192	-0,002	0,180	<0,5
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,989	0,741	-0,001	-0,248	>0,1
Коефіцієнт співвідношення реальних активів і вартості майна	0,471	0,465	-0,051	-0,006	>0,5
Коефіцієнт поточних зобов'язань	1	1	0	0	>0,5
Коефіцієнт співвідношення необоротних і власних коштів	0,3	0,454	-0,036	0,154	>0,5

* складено авторами

Розрахувавши нормативи для даних показників можемо зробити висновок, що підприємство «А» знаходиться у фінансовій безпеці.

Провівши аналіз внутрішнього потенціалу підприємства, необхідно звести усі стандартизовані показники до одного інтегрального, для того щоб визначити стан внутрішньої безпеки підприємства «А» (табл. 4).

Таблиця 4

Оцінка стану економічної безпеки підприємства «А»
у 2015–2016 рр. за внутрішнім потенціалом *

Вид безпеки	Стандартизований показник		Стан безпеки підприємства
	2015 рік	2016 рік	
Кадрова безпека	1	1	Безпека підприємства
Фінансова безпека	0,97	0,99	Безпека підприємства
Техніко-технологічна безпека	0,93	1	Безпека підприємства
Інтегральний показник	0,97	0,99	Безпека підприємства

* складено авторами

Отже, внутрішній потенціал підприємства А протягом досліджуваного періоду знаходиться у безпеці відповідно до пропорцій «золотого поділу». Це свідчить про ефективне використання підприємством «А» трудових, матеріальних та фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення платоспроможності, кредитоспроможності, фінансової та інвестиційної безпеки. Проведення оцінки рівня економічної безпеки підприємства дозволять встановити дотримання законів економіки щодо відповідності виробничих відносин підприємства рівню й характеру розвитку продуктивних сил в регіоні, відповідність зростання темпів росту продуктивності праці і заробітної плати, раціонального використання ресурсів.

Зовнішній або ринковий потенціал підприємства «А» характеризується наявністю фактичного чи потенційного попиту на продукцію, технічну й економічну спроможність формування попиту. Оцінка зовнішнього потенціалу підприємства «А» дозволяє визначити можливості підприємства щодо прийняття товарів певного типу й спрямованості (табл. 5).

Отже, зовнішній потенціал підприємства «А» протягом 2015–2016 роки знаходиться у безпеці відповідно до пропорцій «золотого поділу». Це свідчить про дотримання закону економіки про зростання потреб та про спроможність реалізації маркетингових ресурсів підприємства «А» у комерціалізації діяльності з метою отримання прибутку.

В умовах мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища постає потреба у практичній апробації інноваційних підходів до

інтегральної оцінки рівня економічної безпеки. З цією метою доцільно використати метод ADL/LC, який довів ефективність застосування нових методичних аналітичних інструментів аналізу для визначення оптимальної диверсифікації діяльності підприємства «А».

Таблиця 5

Оцінка стану безпеки підприємства «А»
за зовнішнім потенціалом у 2015–2016 рр. *

Назва показника	Нормативне значення	Значення показника		Стандартизований показник		Стан безпеки підприємства
		2015 рік	2016 рік	2015 рік	2016 рік	
Конкурентоспроможність продукції	1	1,02	1,02	1	1	Безпека
Ритмічність реалізації послуги	1	1,07	1,05	1	1	Безпека
Коефіцієнт реклами	<1	0,00	0,00	1	1	Безпека
Ринкова частка підприємства	>1	1,06	1,12	1	1	Безпека
Відносна ринкова частка	>1	0,99	1,11	0,99	1	Безпека
Інтегральний показник	X	X	X	1	1	Безпека

* складено авторами

Трансформуємо кількісні показники проаналізованого внутрішнього та зовнішнього потенціалу підприємства А у якісні характеристики стану безпеки, ризику, загрози і небезпеки (табл. 6).

Далі здійснюватимемо формування матриці визначення стратегічних позицій рівня економічної безпеки підприємства «А» за методом ADL/LC [2]. Отримані результати оцінки стану безпеки розвитку зовнішнього та внутрішнього потенціалу підприємства «А» відкладатимемо на горизонтальній та вертикальній осях, а на перетині значень позицій на матриці утвориться певний елемент, якому відповідатиме набір стратегічних вирішень (рис. 1).

Отже, із даних матриці видно, що дане підприємство займає позицію безпеки як за внутрішніми, так і за зовнішніми показниками. Підприємство «А» має постійних конкурентів, відбувається постійна диверсифікація продукції, присутні постійні та надійні покупці.

Таблиця 6

Якісні характеристики показників станів
безпеки, ризику, загрози та небезпеки підприємства «А»

Фактор	Стан безпеки			
	Небезпека	Загроза	Ризик	Безпека
Технологія	Формування концепції продукту	Мінімально необхідна	Розробка і розширення продуктової лінії	Оновлення продуктової лінії
Темп приросту	< 0	$= < \text{ВНП}$	$= \text{ВНП}$	$> \text{ВНП}$
Індекс рентабельності	$IP < 1$	$IP < 1$	$IP = 1$	$IP > 1$
Чиста теперішня вартість	$\text{ЧТВ} < 0$	$\text{ЧТВ} < 0$	$\text{ЧТВ} = 0$	$\text{ЧТВ} > 0$
Резерви перерозподілу фінансових ресурсів	Негативний, < 0	Споживач інвестицій, $= 5\%$	Інваріант інвестицій, $> 10\%$	Генератор інвестицій, $> 20\%$
Ймовірність зростання	Низька	Низька	Середня	Висока
Продуктова лінія	Звужена	Базова	Оновлена	Різноманітна
Стартові бар'єри	Відсутні	Достатньо низькі	Високі	Дуже високі
Число конкурентів	Зростає	Зростає	Зростає з перерозподілом ринку	Постійні конкуренти
Поділ і структура ринку	Фрагментарний	Декілька лідерів	Концентрація	Концентрація, диверсифікація
Стійкість частки ринку	Непостійна	Лідери зі змінними позиціями	Лідери	Стійкість частки ринку
Постійність споживачів	Низька, невелика кількість покупців	Вибіркове; агресивні покупці	Встановлення визначених споживчих переваг	Постійність

* складено авторами

		Рівень використання зовнішнього потенціалу			
		Безпека (0,854–1)	Ризик (0,612–0,853)	Загроза (0,382–0,611)	Небезпека (0–0,381)
Рівень використання внутрішнього потенціалу	Безпека (0,854–1)	$A=I$	B	C	D
	Ризик (0,612–0,853)	E	F	G	H
	Загроза (0,382–0,611)	I	J	K	L
	Небезпека (0–0,381)	M	N	O	P

Рис. 1. Формування матриці визначення стратегічних позицій за рівнем економічної безпеки підприємства «А» за методом ADL/LC *

* складено авторами

Збалансованість визначення стратегічних позицій за рівнем економічної безпеки підприємства «А» за методом ADL/LC [2] на матриці підтверджується і за відносним розподілом показників інвестиційного забезпечення. Якщо, наприклад, підприємство знаходиться в стані безпеки за реалізацією внутрішнього потенціалу, і при цьому забезпечується максимально можливий обсяг продажів, а за рівнем використання зовнішнього потенціалу підприємство знаходиться в стані безпеки то така господарська діяльність підприємства «А» є збалансованою.

З метою оцінки інвестиційного забезпечення економічної безпеки підприємства «А» необхідно розрахувати показник RONA, який дозволяє визначити рівень реінвестування з внутрішнього перерозподілу чистого прибутку. Відповідно, внутрішній перерозподіл – це показник, який вимірюється відсотком фінансових фондів, реінвестованого в певний вид бізнесу.

Рентабельність чистих активів (RONA) – це показник фінансової ефективності, розрахований як чистий прибуток, поділений на основні засоби та чистий обіговий капітал.

Розрахуємо рентабельність чистих активів підприємства «А» у 2014–2016 роках: у 2014 році показник RONA дорівнює 20,5%, у 2015 та 2016 році – 22,2% та 24,7% відповідно.

За розрахунками можна зробити висновок, що баланс підприємства «А» вважається платоспроможним та ліквідним, оскільки

ки рентабельність чистих активів за останні три роки позитивні, тобто зобов'язання менші за поточні активи.

Відповідно до отриманого показника RONA [2] та стану економічної безпеки підприємства виокремимо чотири типи перерозподілів інвестицій підприємства «А» залежно від стану безпеки: генератор; інваріант; споживач; негативний.

Показник RONA характеризує збалансовану господарську діяльність підприємства А і прибутковість, якщо:

- генерування потоку фінансових ресурсів більше або дорівнює використанню потоку інвестицій підприємства «А»;

- середньозважений показник RONA відповідає цілям забезпечення економічної безпеки підприємства «А».

Отже, про рівень економічної безпеки підприємства «А» щодо використання внутрішнього та зовнішнього потенціалу свідчитиме і показник RONA. Управління внутрішнім та зовнішнім потенціалом на основі його оцінки рівня безпеки дозволяє підприємству «А» максимально задовольнити інтереси власників, визначити оптимальні стратегічні напрямки реалізації потенціалу та сформуванню систему управлінських заходів, що сприятимуть досягненню поставлених цілей економічної безпеки.

Висновки. Відповідно, розглянута матриця визначення стратегічних позицій за рівнем економічної безпеки підприємства за методом ADL/LC дозволить визначити відповідні стратегії розвитку підприємства на ринку. Для вжиття на операційному рівні заходів, спрямованих на реалізацію наступальної стратегії економічної безпеки підприємства необхідно реалізовувати наявні конкурентні переваги, орієнтуватись на низькі витрати, дотримуватись політики зниження витрат та інтенсивно здійснювати просування товарів на ринок.

Стратегія економічної безпеки підприємства повинна включати характеристику зовнішніх і внутрішніх загроз та небезпек; визначення чинників, які зміцнюють або негативно впливають на стан реалізації потенціалу на короткострокову і середньострокову перспективу; напрями діяльності підприємства відносно реалізації стратегії.

1. Концепция стратегического управления компании Артур Д. Литтл // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stplan.ru/articles/theory/adlcon.htm>

Зб. наук. пр. «Економічні науки». –

Серія «Економіка та менеджмент». – Випуск 14 (54).

2. Різник Н. С. Теорії та змістово-типологічні характеристики безпеки підприємства / Н. С. Різник, Н. І. Корецька // Економічний форум. – 2013. – № 1. – 486 с. – С. 238–243.